

Journal of Education Studies

Volume 15
Issue 3 January-March 1987

Article 18

January 1987

แนะนำหนังสือ : สักขะสังคมพุทธ

พระราชารมณี (ประยุทธ์ ยุตโต)

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

พระราชารมณี (ประยุทธ์ ยุตโต) (1987) "แนะนำหนังสือ : สักขะสังคมพุทธ," *Journal of Education Studies*: Vol. 15: Iss. 3, Article 18.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol15/iss3/18>

This Book Review is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ลักษณะสังคมพุทธ

โดย พระราชวรมุนี (ประยูรย์)

พิมพ์ครั้งแรกเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๗

สำนักพิมพ์โกมล กิมทอง

๒๕๕ หน้า ราคา ๓๒ บาท

พระพุทธรูป

ลักษณะสังคมพุทธ

นับเนื่องแต่แผ่นดินสยาม จำต้องปรับสภาพรับอารยธรรมจากตะวันตกที่บีบบังคับเข้ามาในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง แต่ด้วยพระปรีชาญาณและการมองการณ์ไกลของพระองค์ท่าน ทำให้แก่นแท้ของความเป็นไทยยังฝังรากลึกลงในชนชาวไทยยุคนี้ นั่นเพราะ

การอิงหลักพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานสำคัญไว้ แต่เมื่อสิ้นสุริยกาลพระพุทธเจ้าหลวงลง ก็เสมือนหนึ่งลักษณะสังคมไทยอันมั่นคงด้วยพุทธศาสนาได้เริ่มแปรปรวนไป มิโยที่จะต้องเอ่ยถึงระบบโรงเรียนที่ดึงผู้คนออกจากวัด ระบบทุนนิยมที่ทำลายคุณค่าแห่งความเกื้อกูลช่วยเหลือกันลง ดังนั้นจึงไม่แปลกนักที่ประชาชนสยามประเทศกว่า ๙๐% จะเริ่มเห็นห่างจากแก่นแท้ของพุทธ มุ่งติดยึดเพียงคุณค่าเทียมของกระแสและเปลือกแห่งพิธีกรรมทางพุทธศาสนา หรือไม่กี่หลงมกมายในโชคฉลาภ คำทำนายและโลกหน้า

ฉะนั้นแล้วการหวนกลับมามองอดีตที่เบียดคุณค่าของความเป็นไทย จึงเป็นส่วนที่น่าใส่ใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสังคมไทยอันเป็นลักษณะสังคมพุทธ ทั้งนี้มิใช่จะร้องป่าวประกาศให้หันกลับไปเป็นสังคมยุคเก่านั้น หากมุ่งหมายเพื่อเรียนรู้ถึงอดีต ถึงคุณค่าเดิมที่บรรพบุรุษดำรงไว้ตลอดมา เพื่อเป็นข้อเตือนใจ เป็นอนุสติสำหรับการไตร่ตรอง

พิจารณาอย่างมีโยนิโสมนสิการ อันจะเป็น
บ่อเกิดจินตนาการต่อสังคมต่อไป

ดังนั้น “ลักษณะสังคมพุทธ” ซึ่งเป็น
งานรวมข้อเขียนและคำบรรยายของพระราชมุนี จึงนับเป็นผลงานสำคัญชิ้นหนึ่งที่จะช่วย
ไขไปสู่ความเข้าใจในลักษณะสังคมของชาว
พุทธ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาให้สามารถ
เข้าใจไปถึงรากฐานแห่งความเป็นไทยได้
เพราะในอดีตที่ผ่านมาอันสังคมไทยก็คือสังคม
พุทธ ที่กลมกลืนประสานสอดคล้องเป็นหนึ่ง
เดียวกัน

และเมื่อเอ่ยถึง “พระราชมุนี” แล้ว
ผลงานของท่านที่ผ่านมาอันเนื่องตั้งแต่หนังสือ
พุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ปรัชญา
การศึกษาไทย พุทธศาสนากับสังคมไทย
พระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน มอง
อเมริกามาแก้ปัญหาสังคมไทย ธรรมานุ
ชีวิต ค่านิยมแบบพุทธ ชาวพุทธกับชะตา
กรรมของสังคมไทย และไตรภูมิพระร่วง...
อิทธิพลต่อสังคมไทย เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทรง
คุณค่าและซึ้งลึกให้ผู้อ่านได้เข้าใจและดื่มด่ำถึง
รสแห่งธรรม อันสามารถนำมาใช้เป็นเครื่อง
เหนี่ยวนำจิตใจและสังคมไทยได้เป็นอย่างดี
ดังนั้นแล้ว “ลักษณะสังคมพุทธ” ก็ควรอย่างยิ่ง
ที่ผู้สนใจและติดตามงานของท่าน จักต้องพึง

หยิบศึกษาเพื่อประเทืองปัญญาและเสริมคุณค่า
จริยธรรมลงในจิตใจแห่งตน

“ลักษณะสังคมพุทธ” เป็นผลงานใน ๓
รูปแบบที่ท่าน ได้แสดงไว้ตั้งแต่การบรรยาย
การให้สัมภาษณ์และงานแปลจารึกอโศก ๒๘
ฉบับ ซึ่งแต่ละรูปแบบนั้นแยกแยะเป็นส่วน
ต่าง ๆ ได้ดังนี้

– ส่วนที่ว่าด้วยการบรรยาย มีตั้งแต่
บทที่ว่าด้วย “หลักทั่วไปของพุทธศาสตร์”
“ศาสนากับชีวิตและสังคม” “คุณประโยชน์
แห่งธรรม” และ “สถาปนารวมพุทธศาสตร์” ซึ่ง
ทั้งสี่บทนี้แม้จะแสดงต่างกรรมต่างวาระกันก็
ตาม แต่ก็ล้วนมุ่งประเด็นให้เข้าใจพุทธศาสนา
ในหลาย ๆ ลักษณะ ดังบทที่ว่าด้วยเรื่อง
“หลักทั่วไปของพุทธศาสนา” ท่านได้ยก
ประเด็นเอาชื่อดั้งเดิมของพุทธศาสนา
มาบรรยายให้เห็นถึงหลักหลาย ๆ ประการของ
สังคมพุทธเช่นชื่อเดิม “ธรรมวินัย” ได้แสดง
ถึง วินัยอันเป็นทั้งระเบียบส่วนตนและระเบียบ
สังคมที่งดงาม ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติที่จะเข้าถึง
ธรรมอันเป็นเป้าหมาย หรือชื่อเดิมที่เรียก
“พรหมจรรย์” ก็ได้แสดงถึงการอาศัยมรรคแปด
เป็นวิถีปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตอันประเสริฐ
พร้อมทั้งยกพุทธพจน์ประกอบการบรรยายถึง
หนทางการเข้าสู่มรรคดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย

ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิมิ ๒ ประการคือโปรด โทษและโยนิโสมนสิการ”

นอกจากนี้ท่านยังได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของคำสอนพุทธองค์ ที่มุ่งสอนความจริงที่เป็นประโยชน์และปฏิบัติได้ช่วยในปัจจุบัน เพื่อจะได้เข้าถึงจุดหมายแห่งพุทธะ อันได้แก่ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้าและประโยชน์สูงสุด

ในบทที่ว่าด้วยเรื่อง “ศาสนากับชีวิตและสังคม” ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม ที่จะต้องเกื้อกูลกันและกัน พร้อมทั้งอธิบายให้เห็นพุทธศาสนาที่แท้ว่า จะต้องไม่เป็นไปเพื่อการปลื้กตัวเอง แต่จะต้องเข้าใจและปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้ปรากฏ แก่ไขความประพตติผิต ๆ ในหมู่ชาวพุทธ ทำหน้าที่ต่อสังคม ศึกษาและทำความเข้าใจให้ชัดในพุทธศาสนา พร้อมทั้งร่วมกันรับผิดชอบต่อศาสนาด้วย ทั้งนี้เพื่อจะได้ช่วยกันเผยแผ่พุทธศาสนาให้เข้าถึงชีวิตของบุคคลในสังคมต่อไป

ในบทที่ว่าด้วยเรื่อง “คุณประโยชน์แห่งธรรม” นับเป็นบทบรรยายสั้น ๆ ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับการศึกษาออกเป็น ๔ ระดับ เริ่มแต่ระดับที่เลิศลงมาถึงต่ำ ดังนี้ “มีธรรมและมีการศึกษา” “มีธรรมแต่

ไร้การศึกษา” “มีการศึกษาแต่ไร้ธรรม” และ “ไร้ทั้งการศึกษาและธรรม” ประเด็นนี้เองที่สะท้อนให้ตระหนักถึงระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นจำเพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเห็นห่างจากธรรม เพราะจะเป็นเพียงการเรียนรู้อย่างหยาบที่แก้ปัญหาชีวิตไม่ได้ ดังท่านได้บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า “สังคมที่ว่าเจริญแล้ว แต่เมื่อขาดธรรม ก็ปรากฏว่ามีความเดือดร้อนวุ่นวายเต็มไปด้ว้การเบียดเบียนและความทุกข์ ผู้ได้เล่าเรียนแล้วแต่ไร้ธรรม แทนที่จะนำเอาศีลปวิทยาและความขำนิขำนานุจัดเจนไปใช้ในการก่อประโยชน์สุข กลับใช้ศีลปวิทยาและความจัดเจนนั้นก่อความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่คนอื่น ๆ มากขึ้น เมื่อการศึกษาเป็นเหตุก่อปัญหาเสียเองแล้ว จะถือว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริงหาได้ไม่ (หน้า ๙๕)

และในบทบรรยายสุดท้ายที่ว่าด้วย “สถาปนาธรรมศาสตร์” ซึ่งท่านได้ปาฐกถาไว้ในวันธรรมศาสตร์ ปี ๒๕๑๘ โดยชี้ให้เห็นถึงความหมายแห่งธรรม วิธึสร้างและรักษาธรรมที่จะต้องอาศัยปัญญาเป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงตัวขัดขวางไม่ให้เกิดปัญญาแก่ชีวิต ซึ่งได้แก่ตัณหา (ความเห็นแก่ตัว) มานะ (ถือตัวเป็นใหญ่) ทิฐิ (ยึดมั่นถือมั่น)

ส่วนของบทสัมภาษณ์ เป็นบทที่ว่าด้วยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธ-

ศาสนา” แยกแยะสัมพันธภาพถึงความสัมพันธ์ ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ทำให้รัฐถึงต้องมาสัมพันธ์กับพุทธศาสนา ศาสนาพุทธขัดแย้งกับรัฐ รัฐกับการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการปกครอง อะไรบ้างที่รัฐไม่ควรก้าวท้าวศาสนา

ทั้งหมดนี้พระราชวรมณีได้อรรถธิบายได้อย่างแยบยล พร้อมทั้งเปรียบเทียบให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของรัฐและพุทธศาสนา โดยรัฐนั้น จักต้องให้การดูแลคุ้มครอง ให้การศึกษาหรือ และยึดถือธรรมเป็นใหญ่ (ธรรมาธิปไตย) ทั้งนี้เพื่อจะให้พุทธศาสนานี้สามารถเผยแผ่ธรรมได้ทั้งแก่ประชาชนและองค์พระประมุขพร้อมกัน นี้ยังได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนปลาย โดยชี้ให้เห็นว่า “ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์มาถึงครบรอบศตวรรษที่ ๑ คือในราวรัชกาลที่ ๕ รัฐกับพุทธศาสนาเรียกได้ว่ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากที่สุดทีเดียว วัดยังเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นแหล่งการศึกษาและวัฒนธรรม รัฐก็ช่วยอุปถัมภ์ในด้านวัตถุปัจจัย ๔ นอกจากนั้นทางรัฐก็ได้ช่วยคุ้มครองให้ความบริสุทธิ์หมดจด” (หน้า ๑๖๕) และ.... เมื่อสิ้นศตวรรษที่ ๑ ขึ้นสู่ศตวรรษที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในยุคประชาธิปไตยนี้ ความสัมพันธ์

ระหว่างสถาบันศาสนากับรัฐเป็นไปในด้านรูปแบบ โดยเฉพาะพิธีกรรมเป็นส่วนมาก” (หน้า ๑๖๖)

— ส่วนสุดท้ายของเล่มจะเป็นงานแปลเกี่ยวกับจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชจำนวน ๒๘ ฉบับ ซึ่งจารึกไว้ด้วยพระราชกรณียกิจอันทรงจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชเขียนสลักไว้ ณ สถานที่ต่าง ๆ ทิวราชอาณาจักรอันไพศาลของพระองค์ และข้อความที่โปรดให้จารึกไว้นั้นล้วนแล้วแต่เขียนไว้เพื่อสอนธรรม จำแนกได้เป็นหลายหมวด ตั้งแต่หมวดที่ว่าด้วยการปกครอง การปฏิบัติธรรม

เมื่อกล่าวมาถึงพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว ก็ให้คิดถึงคำกล่าวของ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่กล่าวถึงข้อความตอนหนึ่งไว้ว่า “ถ้าเราเข้าใจเรื่องความเป็น มาของศาสนาพุทธ สังคมพุทธแล้ว เราจะต้องเข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศก ถ้าเราไม่เข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศกแล้ว เราจะไม่สามารถเข้าใจเรื่องศาสนาของเราได้” ฉะนั้นแล้วการได้ศึกษาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายของเล่ม ก็คงจะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะสังคมพุทธได้อีกระดับหนึ่งกระมัง

ภาพโดยรวมที่เสนอมาช้างต้นนั้น ถ้าจะว่าไปแล้วก็เป็นเพียงการเสนอแนะนำหนังสือ

“ลักษณะสังคัมพุทธ” ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในแต่ละส่วนของเล่มพระราชวรมุณีได้ทรงบรรยายและให้คำตอบไว้อย่างกระชับและชัดเจนแล้ว ดังนั้นการสนใจศึกษาเนื้อหาโดยตรงจากเล่ม จึงเป็นสิ่งที่ผู้ใฝ่ใจในพุทธศาสนาควรแก่การหยิบศึกษาพิจารณาถึงแก่นแท้แห่งพุทธ อันเป็นรากฐานแห่ง

ความเป็นไทย ทั้งนี้เพื่อเราจะได้รับรู้ถึงข้อเท็จจริงสิ่งใกล้ตัวที่มีคุณค่าสูงสุด ซึ่งได้ละเลยปล่อยปลงกันมาอย่างรู้เท่าไม่ทัน ก่อนที่กระฟี่และเปลือกนอกที่เต็มไปด้วยอัตตาจะห่อหุ้มเราจนยากที่หลุดพ้นบ่วงออกมาได้

วัลลภ ตังคณานุกฤษ์